

“Tog ni emot helig Ande när ni kom till tro?” (Apg 19:2): En studie av Andemottagande och dess relation till omvändelse-initiation i Luk–Apg

SIMON JOHANSSON

Masterstudent, Johannelunds teologiska högskola
simon.benjamin.johansson@gmail.com

Den lukanska korpusens beskrivning av mottagandet av helig Ande och dess relation till omvändelse och initiation till det kristna livet är en omdebatterad fråga, och har varit så sedan James Dunns *Baptism in the Holy Spirit* (1970), i vilken han argumenterar för att dop i helig Ande i Nya testamentet (och i Luk–Apg) är en initierande erfarenhet som markerar insteg i det nya förbundet, vad som *sine qua non* gör någon till kristen.¹

Roger Stronstad och Robert P. Menzies med flera kritiserar Dunn för att läsa Lukas med paulinska glasögon samt att okritiskt anta Hans Conzelmanns uppdelning av frälsningshistorien i tre epoker för att nå sina slutsatser, en kritik Dunn delvis accepterat (dock utan att förändra sina huvudsakliga teser).² Dunns tydligaste förflyttning är erkännandet

---

¹ James D.G. Dunn, *Baptism in the Holy Spirit: A Re-Examination of the New Testament Teaching on the Gift of the Spirit in Relation to Pentecostalism Today*, 2:a uppl. (London: SCM, 2010), 23–26, 54, 66, 68, 93; Han har fortsatt att försvara denna slutsats i senare artiklar, se särskilt idem, ”Baptism in the Spirit: A Response to Pentecostal Scholarship on Luke-Acts”, *Journal of Pentecostal Theology* 3 (1993), 25; samt idem, ”Baptism in the Holy Spirit: Yet Once More–Again”, *Journal of Pentecostal Theology* 19 (2010), 34, 43.

² Se Roger Stronstad, *The Charismatic Theology of St. Luke* (Peabody, MA:

att Anden för *Lukas* övervägande kopplas till profetisk inspiration i tal/vittnande.³ Enligt Menzies är Anden hos Lukas dock *enbart* den "profetiska anden", vilket tolkas mycket snävt (utifrån studier av intertestamentala judiska texter): Anden står för profetisk inspiration i syner, drömmar, tungotal, predikan med mera, men kopplas aldrig till kraftgärningar eller soteriologiska verkningar.⁴

Två som angriper frågan från delvis andra håll än de tidigare är Youngmo Cho och Ju Hur. Cho, vars explicita målsättning är att belysa skillnaderna mellan Paulus och Lukas, landar (gällande Lukas pneumatologi) mycket nära Menzies: Anden associeras ibland med frälsning, men är inte soteriologiskt nödvändig.⁵ Hur läser Luk-Apg med en narrativ kritisk metod utifrån vilken Andens funktion bland annat är att bekräfta pålitliga karaktärer (deras vittnesbörd/uppdrag) och grupper som inkorporeras i gudsfolket, vilket förklarar "undantagen" från normen i Apg 2:38.⁶

I denna artikel undersöker jag Luk-Apg utifrån tre avgörande frågor: 1) Finns det flera olika typer av andemottagande i dessa texter? 2) Är Anden för Lukas enbart den profetiska anden som ger profetisk, karismatisk kraft till tjänst och mission, eller finns fler aspekter/funktioner (till exempel soteriologiska) kopplade till Anden? 3) Finns det något mönster eller någon norm för andemottagande i Apostlagärningarna

Hendrickson, 1984), 3, 9, 62; Robert P. Menzies, *Empowered for Witness: The Spirit in Luke-Acts* (London: T&T Clark, 2004), 48–102, 112–116, 149, 227; Dunn, "Response", 6, 16–17. Se också Hans Conzelmann, *The Theology of St. Luke*, övers. Geoffrey Buswell (Philadelphia: Fortress, 1961), 150.

³ Dunn, "Response", 8; jfr. Dunn, *Baptism*, 24, 31–32, 54.

⁴ Menzies, *Empowered*, 48–102, 112–116, 149, 227.

⁵ Youngmo Cho, *Spirit and Kingdom in the Writings of Luke and Paul: An Attempt to Reconcile These Concepts*, Paternoster Biblical Monographs (Eugene: Wipf & Stock, 2005), 1, 136, 146, 148, 161. Chos viktigaste bidrag är påvisandet av konceptuella likheter mellan synoptikernas (och därmed Lukas) tal om gudsriket och dess välsignelser (inklusive bland annat nytt liv och barnskap), och Paulus tal om liv i Anden.

⁶ Ju Hur, "A Dynamic Reading of the Holy Spirit in Luke-Acts" (avhandling, Sheffield: University of Sheffield, 1998), 19, 114, 212, 219–220, 230–231, 245.

efter pingstdagens initiala andeutgjutelse? (Även om man ser denna händelse som paradigmatiske för efterföljande andemottagande, kvarstår det faktum att den är historiskt unik).

Jag argumenterar att det för Lukas bara finns ett slags andemottagande; att Anden primärt är den profetiska anden, men att andra aspekter av Andens verk inte kan avfärdas, samt att mottagandet av Anden är *en del* av den kristna initiationsprocessen men att det inte kan likställas med omvändelsen/initiationen. En av studiens slutsatser utgör dess tydligaste bidrag: genom att se en ”initieringsprocess” som nyckel till att förstå hur Lukas tänker sig relationen mellan omvändelse, dop och andemottagande (istället för att fokusera på omvändelse-initiation som en händelse), undviks: a) resonemang som involverar ”undantag” (contra Turner och Hur); b) att andemottagande identifieras som den initierande händelsen (contra Dunn);⁷ samt c) att ge utrymme för en lukansk pneumatologi där andemottagande kan friställas helt från omvändelse och dop (contra Menzies och Cho).

ANDEN OCH ANDEMOTTAGANDE HOS LUKAS

Anden nämns explicit åtminstone 16 gånger i Lukasevangeliet och 57 gånger i Apostlagärningarna. Varianter av [τὸ] ἅγιον πνεῦμα och [τὸ] πνεῦμα är vanligast; till detta använder Lukas också följande begrepp: ἡ ἐπαγγελία, som syftar till Anden i 4 av 9 fall (Luk 24:49; Apg 1:4; 2:33, 39), och ἡ δωρεά, som alltid refererar till Anden (Apg 2:38; 8:20; 10:45; 11:17). För att beskriva mottagande av Anden (och hur Anden kommer till människor) används flera olika begrepp:

- 1) *πῖμπλημι/πλήθω*, alltid i passivum (Luk 1:15, 41, 67; Apg 2:4; 4:8, 31; 9:17; 13:9); *πληρόω* (Apg 13:52); samt adjektivformen *πλήρης* (Luk 4:1; Apg 6:3, 5; 7:55; 11:24)

---

⁷ Dunn talar om omvändelse-initiation som ”event or process”, men det är tydligt att andemottagande för honom *de facto* är den initierande händelsen (Andens gåva likställs med den frälsande nåden/förlåtelsen), se Dunn, ”Response”, 5, 14, 20, 25.

- 2) βαπτίζω ἐν ... (Luk 3:16; Apg 1:5; 11:16)
- 3) λαμβάνω (Apg 2:38; 8:15, 17, 19; 10:47; 19:2)
- 4) [ἐπ]έρχομαι ἐπί (Luk 1:35; Apg 1:8; 19:6)
- 5) καταβαίνω ... ἐπί (Luk 3:22)
- 6) ἐπιπίπτω ἐπί (Apg 8:16; 10:44; 11:15a)
- 7) ἐκχέω [ἐπί] (Apg 2:17, 18, 33; 10:45)
- 8) δίδωμι (Luk 11:13; Apg 5:32; 8:18; 11:17; 15:8); Gud ger Andens gåva (underförstått i Apg 8:18)
- 9) χρίω (Luk 4:18b; Apg 10:38)
- 10) Endast ἐπί (Luk 2:25; 4:18a; 24:49; Apg 11:15b)

Indikerar de olika begreppen att Lukas tänker sig olika typer av andemottagande, att det till exempel skulle vara skillnad på *dop i* och att *fyllas av* Anden? Flera sådana förslag har presenterats, men inget är särskilt övertygande. En närmare jämförelse mellan ovanstående begrepp visar nämligen att de är interrelaterade och synonyma; olika begrepp används ofta för att beskriva samma händelse. Detta är tydligt i följande fyra sammanhang:

- 1) *Jesu erfarenhet vid Jordan* beskrivs som: a) att den helige Ande sänker sig ner över (καταβαίνω ... ἐπί) Jesus (Luk 3:22); b) att Jesus återvänder från Jordan uppfylld av (πλήρης) helig Ande (Luk 4:1); c) att Herrens Ande är över (ἐπί) honom, har smort (χρίω) honom (Luk 4:18); och d) att Jesus smordes (χρίω) av Gud med helig Ande och kraft (Apg 10:38).
- 2) I samband med *andeutgjutelsen på pingstdagen nämns*: a) att gåvan av helig Ande som lärjungarna ska få är ἡ ἐπαγγελία τοῦ πατρὸς (Luk 24:49; Apg 1:4); b) dop i (βαπτίζω ἐν) helig Ande (Apg 1:5; en tydlig referens till Luk 3:16); c) att den helige Ande ska komma över (ἐπέρχομαι ἐπί) dem (Apg 1:8); d) att alla uppfylldes av (πίμπλημι/πλήθω) helig Ande (Apg 2:4); e) att Joels profetia uppfylls, där Gud utgjuter (ἐκχέω) sin Ande över allt kött (Apg 2:17f.); f) löftet (ἡ ἐπαγγελία) om helig Ande, utgjuten (ἐκχέω) så att alla kan se och höra det (Apg 2:33). Senare talar Petrus också om att hedningarna fått/tagit emot (λαμβάνω) helig Ande, "precis som vi" (Apg 10:47), att Anden föll över (ἐπιπίπτω ἐπί) dem "såsom också över oss i begynnelsen" (Apg 11:15), och att samma gåva gavs

(δίδωμι) till hedningarna ”som till oss” (Apg 11:17). Detta visar tydligt att andemottagandet till sin natur var lika för hedningarna som för lärjungarna på pingstdagen.

- 3) *Fallet i Samarien* beskriver hur: a) apostlarna ber för att samarierna skulle få/ta emot (λαμβάνω) helig Ande (Apg 8:15); för b) Anden hade ännu inte fallit (ἐπιπίπτω) över någon av dem (Apg 8:16); c) de fick/tog emot (λαμβάνω) helig Ande (Apg 8:17); d) Anden gavs (δίδωμι) till dem (Apg 8:18); som e) Guds gåva (ἡ δωρεά) (Apg 8:20).
- 4) *Andeutjutelsen i Cornelius hus* beskrivs som: a) att helig Ande faller över (ἐπιπίπτω ἐπί) dem (Apg 10:44); b) att Anden utgjöts (ἐκχέω) (Apg 10:45); c) att de fick/tog emot (λαμβάνω) helig Ande (Apg 10:47); d) att helig Ande föll över (ἐπιπίπτω ἐπί) hedningarna (Apg 11:15); och det refereras till e) dop i (βαπτίζω ἐν) helig Ande (Apg 11:16; fr. 1:5); ytterst är det f) samma gåva som ges (δίδωμι) som den som gavs på pingstdagen (Apg 11:17; 15:8).

Exemplen visar att Lukas inte tänker sig flera olika slags andemottagande. Två återkommande formuleringar behöver dock kommenteras ytterligare – βαπτίζω ἐν och πίμπλημι/πλήθω.

βαπτίζω ἐν används tre gånger, alla med tydlig referens till pingstdagen. Andeutjutelsen på pingstdagen beskrivs alltså som ett dop i helig Ande (Apg 1:5), och när Petrus senare refererar till detta (Apg 11:16) är det i en tillbakablick till pingstdagen. Det har föranlett vissa att förespråka en åtskillnad mellan andedop och andeuppfyllelse, så att det första reserveras för pingstdagen.⁸ Här är det dock viktigt att observera att Petrus referens görs med tydlig koppling till *vad hedningarna själva fått uppleva*: Anden föll över hedningarna *på samma sätt* som över lärjungarna på pingstdagen, de fick ”samma gåva” (Apg 11:15, 17). En distinktion mellan andedop och andeuppfyllelse blir därmed bara terminologisk – i berättelserna framgår tydligt att det är samma gåva eller erfarenhet som ges. Pingstdagens andeutjutelse beskrivs dessutom med fler termer än dop i helig Ande, och dessa återkommer i flera texter.

---

⁸ Så till exempel F. F. Bruce, *The Book of Acts*, TNICNT (Grand Rapids: Eerdmans, 1988), 51, 70.

πίμπλημι/πλήθω används både för att beskriva hur någon blir uppfylld av Anden för en särskild uppgift eller situation (Luk 1:41, 67; Apg 4:8; 13:9), och för att beskriva andemottagande för permanent innehav (Luk 1:15; Apg 2:4; 9:17). Det är också det enda uttryck som används för att beskriva hur människor som redan fått Anden får uppleva att de fylls på nytt (Apg 4:8, 31; 13:9). Eftersom Lukas använder det både om "permanent andemottagande" och för att beskriva upplevelsen av att fyllas i en särskild situation för en särskild uppgift (den typ av karismatisk kraftutgjutning som förknippas med Andens aktivitet över profeter, kungar och domare i GT), är det svårt att låsa fast detta uttryck vid en särskild typ av andemottagande.

JESUS OCH DE FÖRSTA KRISTNA

Jesu erfarenhet vid Jordanfloden används ibland som stöd för tesen att Lukas tänker sig mottagande av Anden i två steg: först föddes Jesus av Anden (Luk 1:35), sedan fylldes han av Anden med kraft för tjänst (Luk 3:21–22; 4:1, 14, 18–19).⁹ Dunn argumenterar dock för att detta är felaktigt, och driver istället tesen att mottagandet av Anden var ett insteg i det nya förbundet och det eskatologiska gudsriket. Även om det i Jesu liv visserligen fanns "två steg", gällde dessa inte i det nya förbundets tid. För Dunn är andemottagandet i samband med dopet alltså primärt en initierande händelse av eskatologisk karaktär.¹⁰ Jag menar däremot att

---

⁹ Se till exempel Guy P. Duffield och Nathaniel M. Van Cleave, *Foundations of Pentecostal Theology* (Manilla: OMF Literature, 1987), 271–274; Gordon D. Fee, "Baptism in the Holy Spirit: The Issue of Separability and Subsequence", *Pneuma* 7/2 (1985): 89.

¹⁰ Tidigare har Dunn (*Baptism*, 24–25, 31–32, 40–41) gjort mycket av skillnaderna mellan Johannes Döparens och Jesu förkunnelse (vilka helt riktigt finns där och visar att en förändring skett) för att påvisa den indelning av frälsningshistorien (Israel – Jesus – församlingen) som han ursprungligen hämtat från Conzelmann (Conzelmann, *Theology*, 95–96, 136, 150; se också idem, *Acts of the Apostles: A Commentary on the Acts of the*

andemottagandet varken handlar om två steg eller två epoker. För när Lukas berättar hur Jesus i samband med sitt dop i Jordan tog emot den helige Ande är detta det enda andemottagande i Jesu liv som Lukas beskriver.

Några observationer stöder denna tes. För det första indikerar det faktum att Anden är tydligt aktiv redan från början av Lukasevangeliet att den messianska tiden har anlänt och börjat bryta in i den gamla (Luk 1:15–17, 35, 41, 67, 80; 2:25–32).¹¹ Det blir tydligt att de bibelord Dunn refererar till inte visar tydligt *när* ett ”epokskifte” äger rum.¹² Johannes Döparen uppfylls av Anden redan i moderlivet (Luk 1:15), vilket aldrig tidigare förekommit, och Lukas skriver uttryckligen att ”[l]agen och profeterna hade sin tid fram till Johannes. Sedan dess förkunnas evangeliet om Guds rike” (Luk 16:16; se också 3:18 där Johannes sägs predika evangelium). Om Lukas tänkte sig en indelning av frälsningshistorien i epoker så var detta – snarare än Jesu dop – början på den nya epoken. Istället för tydlig diskontinuitet mellan olika epoker beskrivs en gradvis ökning av Andens aktivitet: från Johannes Döparen, via Jesu erfarenhet vid Jordan och hans messianska tjänst, till uppfyllelsen av Joels profetia om Andens utgjutande över ”allt kött”.

Med tanke på att Anden tydligt är aktiv i Luk 1–2 är det, för det andra, anmärkningsvärt att Lukas verkar undvika att använda ”andespråk” kopplat till Jesus själv *innan* Anden kommer över honom i Luk 3:21–

Apostles, övers. James Limburg m.fl. [Philadelphia: Fortress, 1972], 7). Senare har han medgett att denna indelning inte bör göras alltför skarp, men står fast vid att Jesu erfarenhet vid Jordan är en initierande händelse för det eskatologiska gudsríkets ankomst i världen, utifrån bland annat Luk 4:18–21; 7:18–23, 28; 10:23–24; 11:20, 21–32; 17:20–21, och frasen ”dop i helig Ande”, som är en initierande term och binder samman Jesu dop med pingstdagen (så Dunn, ”Response”, 17–20).

¹¹ Menzies, *Empowered*, 119–122, 138; Robert P. Menzies, *The Development of Early Christian Pneumatology with Special Reference to Luke-Acts*, JSNTSup 54 (Sheffield: Sheffield Academic, 1991), 133; James B. Shelton, *Mighty in Word and Deed* (Peabody, MA: Hendrickson, 1991), 173; Stronstad, *Charismatic*, 3, 38–45, 62.

¹² Dunn, ”Response”, 18.

22.¹³ Icke desto mindre är det vad Lukas gör, vilket följande två observationer visar:

- 1) Om Johannes Döparen sägs det att han ska bli uppfylld av Anden *redan i moderlivet*, och man kan tänka sig att inget mindre än detta borde gälla för Jesus – men om hans tillblivelse står det istället att Anden ska komma över *Maria* och att "den Högstes kraft" ska vila över *henne*, så att barnet ska kallas "heligt och Guds son" (Luk 1:35). Inget sägs om att Jesus var uppfylld av Anden redan från moderlivet.
- 2) Luk 1:80 och 2:40 (52) har tydliga paralleller till varandra. Om Johannes Döparen sägs att han "växte och blev starkare i anden", men om Jesus står det att han "växte och blev starkare". Ordalydelsen är exakt lika i Luk 1:80 och 2:40 fram till "i anden" som utelämnas i 2:40 (γῆξανεν καὶ ἐκραταιοῦτο [πνεύματι]). Det är rimligt att det finns en anledning till varför Lukas skriver att Johannes växte sig stark i Anden medan detta utelämnas i en parallell vers om Jesus, som utan tvekan är den större av de två.¹⁴

Vi kan alltså konstatera att det för Lukas – även när det gäller Guds Son – bara verkar finnas *ett* slags andemottagande: det som för Jesus sker vid Jordan.

Detsamma kan sägas om Lukas beskrivningar av de första kristna. Dunn menar att lärjungarna blev kristna på pingstdagen i och med mottagandet av Anden. Då steg de in i det nya förbundet. Då föddes församlingen.¹⁵ Andra, som till exempel William P. Atkinson, menar däremot att det finns tecken på att Anden var soteriologiskt verksam i deras liv redan innan dess.¹⁶

Ser vi till Lukas själv nämner han bara det nya förbundet vid ett tillfälle – i samband med instiftandet av nattvarden, vid *påskan* (Luk 22:20). Även om det finns en poäng i att pingsten (liksom Jesu er-

¹³ Däremot är Jesu barnskap ("sonship") tydligt innan detta (contra Dunn), se Cho, *Spirit and Kingdom*, 113–114.

¹⁴ Se också William P. Atkinson, *Baptism in the Spirit: Luke-Acts and the Dunn Debate* (Eugene: Pickwick Publications, 2011), 81–82.

¹⁵ Se Dunn, *Baptism*, 38–40, 53.

¹⁶ Atkinson, *Baptism*, 83–85.

farenhet vid Jordan) är en betydelsefull händelse som markerar något nytt, markerar det enligt Lukas inte något insteg i det nya förbundet. Teorin att Lukas talar om Anden som soteriologiskt verksam i lärjungarnas liv innan pingsten utan att nämna Anden explicit är spekulativ, och de exempel Atkinson ger har väldigt lite med just soteriologiska aspekter att göra (Luk 9:1; 24:45; Apg 1:2). De första lärjungarna står i en unik situation, men en sak är säker: Lukas talar inte någonstans om att de tog emot Anden på något sätt innan pingstdagen, snarare betonas att de ska vänta på Anden (Luk 24:49; Apg 1:4).

DEN PROFETISKA ANDEN

I stort sett alla är överens om att Anden hos Lukas är kopplad till tanken om den ”profetiska anden”, ett koncept som existerade i det första århundradets judendom, där det primärt var kopplat till profetisk inspiration.¹⁷ Oenigheterna rör huruvida Anden enbart är den profetiska anden eller om det också finns andra aspekter (t.ex. soteriologiska sådana) kopplade till Andens gåva, samt exakt vad som innefattas i detta koncept.¹⁸

---

¹⁷ F. W. Horn, ”Holy Spirit”, *ABD* 3, red. David Noel Freedman (New York: Doubleday, 1992), 277; Craig S. Keener, *Acts: An Exegetical Commentary* (Grand Rapids: Baker Academic, 2012), 1:528, 909–911; J. R. Levison, ”Holy Spirit”, *Dictionary of New Testament Background*, red. Craig A. Evans och Stanley E. Porter (Downers Grove: IVP, 2000), 511–512; Menzies, *Empowered*, 226; Eduard Schweizer, ”πνεῦμα, πνευματικός”, *TDNT* 6, red. Gerhard Friedrich (Grand Rapids: Eerdmans, 1968), 407–408; Erik Sjöberg, ”πνεῦμα, πνευματικός”, *TDNT* 6, red. Gerhard Friedrich (Grand Rapids: Eerdmans, 1968), 381–383; Max Turner, *The Holy Spirit and Spiritual Gifts: In the New Testament Church and Today*, rev. uppl. (Grand Rapids: Baker Academic, 1996), 35, 37, 43, 44; idem, *Power from on High: The Spirit in Israel's Restoration and Witness in Luke-Acts*, *Journal of Pentecostal Theology Supplement Series* 9 (Sheffield: Sheffield Academic Press, 2000), 348.

¹⁸ Turner, *Holy Spirit*, 38, 39–41; Matthias Wenk, ”Holy Spirit”, *Dictionary of Jesus and the Gospels*, red. Joel B. Green, Jeannine Brown och Nicholas Perrin, 2:a uppl. (Downers Grove: IVP Academic, 2013), 389.

Lukas beskrivningar av Andens aktivitet och hur Anden verkar i och genom människor som blir uppfyllda och tar emot Anden innehåller följande:

- 1) Anden ger *kraft*. I många sammanhang är Anden, "faderns löfte", nära förknippat med δύναμις (Luk 1:15–17, 35; 4:14; 24:49; Apg 1:8; 10:38). Därför är det kanske lite förvånande att Lukas inte tydligare kopplar samman sina mirakelberättelser med Anden. För dem som menar att Lukas har en snäv syn på den profetiska anden är detta ett stöd för att Lukas inte vill associera Anden med mirakler utan primärt med profetisk inspiration. Man pekar dessutom på att Lukas inte nämner Anden i samband med exorcism i Luk 11:20 (jfr. Matt 12:28) och att han sätter in Jesusordet om hädelse mot Anden i ett annat sammanhang än de övriga synoptikerna (Luk 12:8–10; jfr. Mark 3:22–30; Matt 12:22–37).¹⁹ Det är dock svårt att med säkerhet dra en sådan skarp gräns mellan Anden och kraft. Den kraft Anden ger är visserligen hos Lukas främst associerad med kraft till vittnande, profetiskt tal och proklamation, men också med skaparkraft (Luk 1:35) och kraft till att göra gott och att bota (Apg 10:38). I Apg 13:9–11 fylls Paulus med helig Ande i samband med utförandet av en kraftgärning. Med tydliga alluderings till texter förknippade med profeter i Gamla testamentet beskrivs Andens övernaturliga förflyttning av Filippus (Apg 8:39). Formuleringen i Luk 11:20, δάκτυλος θεοῦ istället för πνεῦμα θεοῦ, behöver inte markera en distinktion mellan Anden och exorcism, utan kan vara ett sätt att betona Jesus som en profet lik Mose och tanken om en ny exodus (2 Mos 8:19).²⁰
- 2) Anden har *inspirerat Skriften* (Apg 1:16; 4:25; 28:25). Detta går helt i linje med tanken om den profetiska anden i rabbinisk litteratur.²¹
- 3) *Verbala verkningar*. Anden förknippas frekvent med olika verbala fenomen, ofta med till synes spontan karaktär:
  - a) *Profetisk inspiration och proklamation*. Anden fyller Johannes Döparen för profetisk tjänst, vilken primärt framställs som proklamerande (Luk 1:15–17, 76–77; 3:1–18). Vidare har vi Sakarias profetia om Israels upprättelse (Luk 1:67–79), Simeons uppenbarelse

¹⁹ Menzies, *Empowered*, 112–116, 161–168; Schweizer, "πνεῦμα", 407–409.

²⁰ Turner, *Holy Spirit*, 33, 34f; Wenk, "Holy Spirit", 390.

²¹ Keener, *Acts*, 1:537; Sjöberg, "πνεῦμα", 382.

(Luk 2:25–35), Agabus förutsägelse om hungersnöd (Apg 11:28), profetia i samband med andemottagande (Apg 19:6) och Agabus profetia till Paulus (Apg 21:11). Anden ger också syner, drömmar och visioner (Apg 2:17–18; 7:55; ev. 16:9) och den programmatiska texten i Apg 2:17–21 framhäver profetia.

- b) *Vittnande*. Lärjungarna får Anden för att vara Jesu effektiva, frimodiga vittnen (Luk 24:48–49; Apg 1:8), något som återkommer som ett resultat av att bli fylld med Anden (Apg 2:4–12, 14; 4:8, 20, 31; 5:32). Det är Anden som ger orden när lärjungarna ställs till svars (Luk 12:11–12). För Lukas gäller kallelserna att vittna alla kristna; det finns paralleller mellan Luk 10:1–2 och 4 Mos 11:16–29 som indikerar att de sjuttio/sjuttiotvå som blir utsända till mission symboliserar hela gudsfolket,²² och det görs inga distinktioner mellan ”vanliga” och ”speciellt utvalda” kristna på detta område. Flera exempel ges på människor som inte är apostlar men som Gud använder profetiskt, karismatiskt och i ledarroller.
- c) *Tungotal* förekommer i samband med andemottagande i tre fall: Apg 2:4–13; 10:46; och 19:6. Lukas använder troligtvis denna gåva för att lyfta Andens tvärkulturella verk.²³ ”Allt kött” inkluderar alla folk, hedningar likväl som judar – Anden driver aktivt missionen över etniska och kulturella barriärer (Apg 1:8; 8:4–25, 26–40; 10:1–11:18).
- d) *Louprisering* i samband med andeuppfyllelse: när Elisabet möter Maria (Luk 1:41–45); Simeon i templet (Luk 2:25b, 28); Jesu jubel (Luk 10:21); samt i berättelsen om Cornelius hushåll (Apg 10:46).
- e) *Övriga verbala verkningar* inkluderar att ge befallningar (Apg 1:2), att tala vishet (Apg 6:10), tröst och förmaning (Apg 9:31), att tala eller undervisa ”brinnande i anden” (Apg 18:25). Dessutom kan nämnas att Anden vittnar (Apg 20:23), samt inspirerat tal (Apg 21:4).
- 4) Anden *vägleder*. I flera fall sägs Anden guida människor (Luk 2:27; 4:1; Apg 16:6–9) eller ge direkta instruktioner till både enskilda och församlingens ledning (Apg 8:29; 10:19–20; 11:12; 13:2; 15:28).

---

²² Robert P. Menzies, ”Luke’s Understanding of the Baptism in the Holy Spirit: A Pentecostal Perspective”, *Asian Center for Pentecostal Theology*, 2 april 2017, <http://pentecost.asia/articles/863>.

²³ Keener, *Acts*, 1:525.

- 5) Anden *insätter och sänder ut ledare* (Apg 13:2–4; 20:28). Ledare i församlingen förväntades vara fyllda med Anden (Apg 6:3, 5–6).

Utifrån detta är det tydligt att Lukas är fokuserad – till och med mycket fokuserad – på Anden som den *profetiska anden* som ger profetisk inspiration och karismatisk kraft till tjänst och mission. Detta stryks under av användningen av texter från Gamla testamentet, speciellt i de så kallade programmatiska texterna (Luk 4:18–19; Apg 2:17–21) och i hur Lukas reviderat dessa. Det går inte att hävda att mottagandet av Anden för Lukas endast sekundärt handlar om utrustning och kraft för tjänst.

Samtidigt går det inte att tolka den profetiska anden så snävt som Menzies och helt utesluta andra aspekter. Följande texter visar att vissa soteriologiska aspekter kopplade till Anden också existerar hos Lukas:

- 1) *Luk 1:35 och Andens skapand/livgivande verk*: Anden ruvade över vattnet vid världens skapelse (1 Mos 1:2), här vilar Anden över Maria vid Jesu tillblivelse. Denna vers innehåller viktiga nyckelord/fraser som kopplar den till andra verser:

a) Helig Ande ska komma över (*ἐπέρχομαι ἐπὶ*) Maria – samma uttryck används i Apg 1:8 där Anden ger kraft till vittnande, och i Apg 19:6 då lärjungarna i Efesos får Anden, profeterar och talar i tungor.

b) *δύναμις ὑψίστου* har tydliga paralleller till *ἐξ ὑψους δύναμιν* i Luk 24:49. Detta gör det problematiskt att se några vattentäta skott mellan Andens livgivande verk i Luk 1:35 och hur Anden ger kraft till tjänst och mission. Samma Ande som ger liv ger också kraft till tjänst. Menzies menar att Lukas här tar över en äldre tradition, men reviderar den så att Andens roll som livgivare tonas ned.²⁴ Faktum är dock att Lukas har med denna vers, som tydligt relaterar Anden med Jesu tillblivelse – Anden är inte utelämnad (som i Luk 2:40).²⁵

- 2) *Luk 3:16–17 och Israels upprättelse*. Dessa verser är centrala för att förstå vad dop i helig Ande innebär för Lukas, trots att frasen kommer från en tidigare tradition (varianter återfinns i alla evangelier). Att denna förut-

²⁴ Menzies, *Empowered*, 111–116.

²⁵ Cho, *Spirit and Kingdom*, 137, har dock en viktig poäng i att skilja mellan fysiskt och andligt livgivande.

sägelse går i uppfyllelse på pingstdagen är klart (Apg 1:5; 11:16), men vissa frågor behöver lösas: i Luk 3:16–17 kopplas dop i helig Ande och eld till dom och rening, men i Apg 1:5, 8; 2:1–21 talar Lukas istället om kraft till vittnande och tjänst, och i Apg 11:16 handlar kontexten om inlemning i församlingen. I de senare fallen nämns dock inget om eld, vilket styrker att eld handlar om dom och rening. En länk mellan dessa sammanhang är tanken om Israels upprättelse. I Luk 3:1–18 finns denna underförstådd i bland annat Döparens eskatologiska förkunnelse, och i Apg 1:4–8 finns temat interkalerat mellan löftena om Anden:

- v. 5: Jesus upprepar löftet om dop i helig Ande (jfr. Luk 3:16)
- v. 6: Lärjungarna frågar (därför): ”är detta tiden [då] du upprättar riket åt Israel?”
- v. 7–8: Jesu svar: tidpunkten är Guds sak, men Anden kommer för att göra lärjungarna till vittnen ”till jordens yttersta gräns”

Jesu svar visar dock att förväntningarna om Israels upprättelse behöver omtolkas. Domet i helig Ande och eld är ett dop till dom och rening (därmed också upprättelse) för Guds folk; vetet ska skiljas från agnarna (Luk 3:17). Döparen predikar dom och omvändelse, vilket kallas evangelium (Luk 3:18). I Luk 12:49–50 återkommer *eld* och *dop*, klart åsyftandes Jesu lidande och död, med ett liknande resultat – människorna ska delas upp (Jesus kommer med splittring), liksom agnarna och vetet.

Dunn och Frank D. Macchia tänker sig att Jesus i sitt lidande och sin död genomgick domet i helig Ande och eld och tog domen på sig själv, så att det efter detta bara återstår ett dop i helig Ande för det förnyade och upprättade gudsfolket. Macchia argumenterar vidare att Lukas grundläggande förstår försoningen som *en ny exodus* – mänskligheten måste passera genom ”floden” av Ande-och-eld. De som passerar tillsammans med Kristus går oskadade genom den dömande elden för att ta emot den förnyande och renande Anden. Detta leder till det förnyade gudsfolket, ett försonat folk där barriärer är nedbrutna.²⁶

Max Turner resonerar utförligt kring kopplingarna mellan Anden och gudsfolkets upprättelse/förnyelse. Luk 1–2 presenterar frälsningen i termer som beskriver Israels upprättelse: hopp om en davidisk messias, att

---

²⁶ Dunn, *Baptism*, 42–43; Frank D. Macchia, ”Baptism in the Holy Spirit-and-Fire: Luke’s Implicitly Pneumatological Theory of Atonement”, *Religions* 9:63, 24 februari 2018, <http://mdpi.com/journal/religions>.

Israel ska återlösas, förvandlas och bli ett ljus för hedningarna (Luk 1:32–33, 35, 68–79; 2:25, 26, 29–35, 38). Detta stämmer bra överens med Luk 3:16–17 mot bakgrund av judiska reflektioner kring Jes 4:4; 11:1–4; Anden ska rena och förnya gudsfolket. Frälsningen är inte bara förlåtelse, utan också befrielse, messianskt regerande på jorden, frihet att tjäna Gud i helighet utan fruktan, gemenskap präglad av rättfärdighet och frid. Detta verkställs genom Anden (Luk 24:47–49; Apg 1:3–8), och i Apg 15:14–18 beskrivs Israels upprättelse som fullbordad.²⁷

Frågan som ställs är alltså om dopet i Ande är vad som *gör* människor till del av gudsfolket, eller om det ska ses som en rening eller upprättelse *av* gudsfolket.²⁸ Utifrån sammanhanget i Luk 3 menar jag dock att denna fråga behöver angripas från ett annat håll: det finns redan ett gudsfolk, men detta behöver renas, vilket innebär att vissa delar ska "huggas bort" (3:9) medan de som omvänder sig – likt "kvarlevan" i Jesaja – är de som kommer att bli frälsta. Luk 3:1–18 är fyllt av soteriologiskt språk: omvändelse/dop till syndernas förlåtelse (v. 3); Guds frälsning (v. 6); flykt undan vreden (v. 7); omvändelsens frukt (v. 8); samt förkunnelse av evangeliet (v. 18). Upprättelsen av gudsfolket är således soteriologisk, och inte bara en rening av ett redan "frälst" folk. Därför säger Döparen att det inte hjälper att ha Abraham som far; avgörande är omvändelsen (3:8–9).

Det är dock relevant att notera att dessa soteriologiska aspekter inte på något tydligt sätt kopplas till *individuell* frälsning, utan nästan uteslutande rör *gudsfolkets* upprättelse, rening och förnyelse. Lukas fokuserar mer på det kollektiva än det individuella.²⁹

Anden för Lukas är alltså primärt den profetiska anden som ger karismatisk kraft för tjänst och mission, i så hög grad att andra aspekter riskerar att förbises. Dock existerar soteriologiska verkningar av Anden i den lukanska korpusen. Istället för att som Dunn tona ned betoningen på den profetiska anden och istället betona initiering, barnskap och insteg i det nya förbundet kopplat till Anden, eller som Menzies avgränsa definitionen av den profetiska anden så snävt att andra aspekter måste bortförklaras, bör man som Turner se att den profetiska anden för Lukas

²⁷ Turner, *Holy Spirit*, 51–56; idem, *Power*, 418–427.

²⁸ Dunn, *Baptism*, 51–54; Menzies, *Empowered*, 130–131.

²⁹ Jfr Keener, *Acts*, 3:2821.

också innefattar vissa aspekter som inte direkt rör profetisk, karismatisk kraft till tjänst. Dessutom bör man inse att Anden i Lukas tänkande är en specifikt *kristen* variant av den profetiska anden, konceptet går inte att okritiskt direktimportera från samtida judendom.

ANDEMOTTAGANDE EFTER PINGSTDAGEN

Fem texter i Apostlagärningarna talar om andemottagande efter pingstdagen i förhållande till omvändelse och initiation till det kristna livet.

Petrus uppmaning (Apg 2:38–41)

Den första texten utspelar sig på pingstdagen, men blir relevant i detta sammanhang eftersom uppmaningen i texten riktas till dem som leddes till omvändelse *efter* den initiala andeutgjutelsen.

Dunn föreslår utifrån grammatiken i v. 38 att *omvändelsen* är vad människan gör, *döpdandet* vad församlingen gör, och *givandet av Anden* är vad Gud gör; men han går längre än texten när han också föreslår att det är Anden som *är* den frälsande nåden.³⁰ Om det är något förlåtelsen är särskilt kopplad till här är det omvändelsen (och det dop den leder till), inte Andens gåva. Lukas länkar också på andra ställen förlåtelse till omvändelse.³¹ Verbet $\lambda\alpha\mu\beta\acute{\alpha}\nu\omega$ står i v. 38 i futurum, men det går inte att bygga någon lära om ”subsequence”³² utifrån detta. Mottagandet av Anden kopplas nämligen tydligt till omvändelse och dop – när uppmaningarna efterföljs kommer löftet om Anden att uppfyllas. Dessutom nämns inget om ett särskilt andemottagande i efterföljande verser, bara att de tog emot Petrus ord och döptes.

³⁰ Dunn, *Baptism*, 58, 91–96.

³¹ Omvändelse nämns alltid när dop och förlåtelse nämns tillsammans (Luk 3:3; Apg 2:38), och även i flera fall där förlåtelse men inte dop nämns (Luk 24:47; Apg 5:31; 26:18); Keener, *Acts*, 1:975.

³² Inom klassisk pentekostal (andedops)teologi anses dopet i helig Ande ske distinkt från (och följande efter) frälsningen/omvändelsen.

I den omedelbara kontexten sägs heller inget om att gåvan den helige Ande ges för profetisk, karismatisk kraft till tjänst. Snarare betonas frälsning och ett nytt liv i en ny gemenskap. Se till exempel omnämmandet av: syndernas förlåtelse (v. 38); dem Gud kallar (v. 39); "låt er frälsas" (v. 40); att antalet lärjungar ökar (v. 41); och ny gemenskap (v. 42–47). Observera också att 2:37–41 följs av en text som beskriver det nya gudsfolkets (ideal)gemenskap, precis som andeuppfyllelsen i 4:31 följs av en sådan text (4:31–35). I en vidare kontext är det dock tydligt att Lukas kopplar gåvan och löftet (båda nämns om Anden i v. 38–39) till kraft för tjänst (Luk 24:49; Apg 1:4–8), och att andeutgjutelsen är en profetisk, karismatisk sådan (Apg 2:17–18).

Samarierna (Apg 8:4–25)

I *Baptism in the Spirit* argumenterar Dunn att samariernas omvändelse i Apg 8 var bristfällig, och att de därför inte fick Anden omedelbart. Hans skäl är följande:

- 1) Lukas anger att Filippus predikade $\acute{\omicron}$ Χριστός, men samarierna väntade redan på sin variant av messias (Taheb). Det är alltså troligt att samariernas entusiasm var genuin, men felriktad.
- 2) Samarierna var vidskepliga. Deras respons till Filippus beskrivs i samma ordalag som deras respons till Simon trollkarlen. Möjligen tog de emot Filippus budskap enbart på grund av miraklerna.
- 3) $\acute{\epsilon}\pi\acute{\iota}\sigma\tau\epsilon\upsilon\sigma\alpha\nu$ τῷ Φιλίππῳ (8:12) indikerar dels att Lukas betonar att de trodde på Filippus, dels att deras tro var av mer intellektuell karaktär än en överlåtelse till Gud.
- 4) Simon trollkarlens omvändelse var bristfällig, och hans tro beskrivs på samma sätt som de övrigas.³³

Jag menar, i motsats till Dunn, att samariernas omvändelse var äkta, och det finns starkt stöd för detta. Lukas beskriver deras omvändelse i stort

---

³³ Dunn, *Baptism*, 63–66. Senare har Dunn "mjuknat" lite gällande sina teser kring samarierna och flyttat fokus från frågan om varför samarierna inte fått Anden (Dunn, "Response", 10, 24).

som vanligt, och den mest naturliga läsningen leder därför till slutsatsen att de verkligen tog emot det evangelium Filippus predikade:³⁴ Filippus var en av dem som *εὐαγγελιζόμενοι τὸν λόγον* (8:4), predikade evangeliet om Kristus (8:5); samarierna uppmärksammade (*προσέχω*) vad han sa (8:6); det blev stor glädje i staden (8:8); och samarierna trodde inte bara på Filippus utan på Filippus när han predikade evangeliet om Guds rike och Jesu Kristi namn (8:12a), vilket indikerar att Filippus predikade samma evangelium som apostlarna, så att det inte var en förhastad tro på Taheb som samarierna uttryckte. Dessutom lyfter Lukas ofta mirakel som en positiv och effektiv del av missionen, så det faktum att samarierna trodde när de såg mirakler är inget som antyder bristfällig omvändelse.

Vad gäller *πιστεύω* + dativ markerar konstruktionen inte növärdigtvis enbart intellektuellt medhåll till ett påstående; Lukas använder samma konstruktion för att beskriva Paulus tro på lagen och profeterna (Apg 24:14). Samariernas tro ledde också till handling – de lät döpa sig (för samarier var det dessutom ett stort steg att underkasta sig ett dop administrerat av en jude).

Ytterligare stöd finns i det faktum att Lukas skriver att apostlarna från Jerusalem kom när de fick höra ”att Samarien hade tagit emot [*δέχομαι*] Guds ord” (8:14). Uttrycket används i Apostlagärningarna nästan som en teknisk term för att komma till tro. Ingen korrigering eller undervisning ägde heller rum innan apostlarna lade händerna på samarierna och dessa fått Anden, det som enligt Dunn bara kan ske om villkoren för rätt omvändelse är uppfyllda. Samarierna behövde inte heller döpas om (som lärjungarna i Efesos; Apg 19:1–7). Efter att Anden mottagits korrigeras Simon, och nästan som i förbifarten skriver Lukas att apostlarna vittnade och predikade (8:25).

Det verkar alltså som att Lukas presenterar en situation i vilken en grupp människor omvänt sig till Kristus, trots på evangeliet och blivit

---

³⁴ Keener, *Acts*, 2:1487, 1517–1518.

döpta, men inte omedelbart fått den helige Ande som gåva. Till detta vill jag lägga några kommentarer.

För det första kopplas andemottagandet till bön och handpåläggning, och var någonting märkbart – Simon "såg att Anden gavs genom apostlarnas handpåläggning" (8:18). Detta säger något om vad Lukas fokuserar på, nämligen yttre karismatiska manifestationer av Anden. Vissa har utifrån detta framlagt teorier om att det enda Lukas menar med andemottagande/-uppfyllelse etc. är karismatiska yttringar.³⁵ Detta är dock en för långtgående slutsats, av två anledningar: 1) det gör inte Lukas rättvisa utan "plattar ut" hans pneumatologi. Även om han betonar Andens profetiska, karismatiska och kraftgivande verk saknas inte andra aspekter; samt 2) det är ett uttryck för ett försök att få Lukas pneumatologi att stämma överens med den paulinska som blir på bekostnad av vad Lukas själv skriver. När han skriver att människor tog emot gåvan den helige Ande menade han att de tog emot just Anden (inte de gåvor Anden ger).

För det andra anser både Turner och Hur att denna episod är ett undantag från normen. Enligt Hur är Lukas intention varken att visa att Filippus inte var framgångsrik eller att samariernas tro/omvändelse var bristfällig, utan att bekräfta Filippus mission och samariernas upptagande i gudsfolket. Detta sker genom tre "pålitliga vittnen": apostlarna Petrus och Johannes samt Anden.³⁶ Min fråga blir dock varför inte Filippus och samarierna kunde bekräftas ännu mer direkt (utan risk för missförstånd) genom att Anden gavs genom Filippus (förkunnelse/handpåläggning)? Filippus själv var ju redan "bekräftad" av apostlarna (Apg 6:3–6).

För det tredje verkar det som att det Lukas vill förmedla med denna berättelse inte handlar om när eller i vilket skede av initieringen till kristet liv Anden ska ges: det viktiga är att Anden ges. Mottagandet av Anden är helt centralt; ingen som är omvänd eller i en omvändelseprocess

---

³⁵ Atkinson, *Baptism*, 80; Fee, "Baptism", 90–91.

³⁶ Hur, "A Dynamic Reading", 212–213; Turner, *Power*, 360.

bör lämnas utan detta. Det är att samarierna ännu inte fått Anden som ska åtgärdas, inte deras tro, dop eller omvändelse.

Paulus omvändelse (Apg 9:1–22)

Det går att argumentera för att Paulus blev omvänd på vägen till Damaskus tre dagar innan han fylldes av Anden genom Ananias handpåläggning (9:17–18). Förutom att det faktum att han mötte Jesus kan anses tillräckligt kallar Paulus Jesus för *κύριος* i 9:5, följt av att Ananias sedan kallar Paulus för *ἀδελφός* i 9:17. När Paulus refererar tillbaka till denna händelse i Apg 26 nämner han aldrig Ananias, utan hela omvändelseprocessen beskrivs som att den ägde rum på Damaskusvägen.

Det går också att argumentera för att Paulus inte blev omvänd förrän han mötte Ananias, fick tillbaka sin syn, blev fylld av Anden och lät döpa sig (9:17–18). Apg 22:16 ger starkt stöd åt denna position: Paulus uppmanas att låta döpa sig, ”tvättas ren” från sina synder och åkalla Guds namn (jfr. Apg 2:21). Det finns också andra tillfällen i Apostlagärningarna där människor är med om starka övernaturliga händelser, men ändå behöver få höra evangeliet genom en människa för att förstå eller ta det till sig (2:5–41; 10:1–8).

Ett tredje alternativ är dock att se de tre dagarna från mötet med den uppståndne Jesus fram till mötet med Ananias och dopet som *en enda lång omvändelse- och initieringsprocess*.³⁷ När man jämför de tre återgivningarna av händelsen i Apostlagärningarna ser man nämligen att det inte görs någon tydlig åtskillnad mellan vad som hände på Damaskusvägen och det som hände i mötet med Ananias. Det är dock endast i kapitel 9 som andeuppfyllelse nämns, vilket antyder att berättelsen inte primärt handlar om andemottagande, och alltså inte är en text att bygga en rekonstruktion av Lukas pneumatologi på.³⁸ Vårt att notera är dock att det utifrån 9:17–18 verkar som att dopet sker strax *efter* andeuppfyllelsen.

³⁷ Dunn, *Baptism*, 73–78.

³⁸ Keener, *Acts*, 2:1662.

Cornelius och hans hushåll (Apg 10:1–11:18)

I episoden som återges i Apg 10:1–11:18 avbryter Gud Petrus predikan och ger Anden till hedningarna innan dessa har hunnit bli döpta i vattnen, simultant med omvändelse och tro (11:18; 15:9). Situationen är en unik milstolpe i församlingens mission. Evangeliet når hedningarna och de blir inkluderade i det nya gudsfolket (Apg 15:7–8). Tecknet på att Gud har accepterat dem, och vad som övertygar apostlarna i Jerusalem om detta (trots en initial tveksamhet), är att de har fått Anden (10:47; 11:15–18; 15:8). Accepterandet och inkluderandet av hedningarna är den stora poängen i denna text, ett budskap som förmedlas på flera övernaturliga sätt: änglabesök (10:3–6); en extatisk syn (10:10–16); Andens direkta tilltal (10:19–20); och slutligen andeutgjutelsen (10:44). Dessutom kan nämnas Petrus explicita utrop att Gud inte gör skillnad på människor (10:34) och användningen av *ἐκχέω* (10:45), en allusion till Joels profetia i Apg 2:17–18. När Petrus ska övertyga apostlarna i Jerusalem återges alla dessa övernaturliga inslag (11:4–17).

Den unika situationen anges ibland som skäl för att läsa texten som ett undantag: normalt sett ges Anden i dopet, men Gud själv behövde övertyga Petrus och apostlarna att hedningarna skulle accepteras och döpas.³⁹ Ett antal frågor uppstår dock vid en sådan tolkning. Om Anden så tydligt kunde tala till Petrus om att följa med och om så tydliga instruktioner ges till Cornelius genom ängeln, varför kunde inte Petrus på samma sätt meddelas att hedningarna skulle döpas och få Anden efter den "rätta ordningen"? En annan fråga är varför Gud behövde övertyga Petrus på detta sätt. I 10:28–29, 34–35 verkar han nämligen redan övertygad om att hedningarna var accepterade. Synen, tilltalet från Anden, och Cornelius vittnesbörd verkar alltså ha räckt för att få Petrus att förstå. Inom judendomen var det dessutom möjligt för hedningar att konvertera (genom dop och omskärelse), så denna tanke var inte helt ny.

---

³⁹ Bruce, *Acts*, 217; Anthony C. Thiselton, *The Holy Spirit – In Biblical Teaching, Through the Centuries, and Today* (Grand Rapids: Eerdmans, 2013), 65.

Dunn argumenterar utifrån denna text för att mottagandet av Anden är vad som gör någon till en kristen. Anden föll över hedningarna när Petrus talade om syndernas förlåtelse (10:43–44). När de sträckte sig ut i tro till Gud för förlåtelse, gav Gud dem Anden (11:17; 15:9). De fick inte Anden *istället* för förlåtelse utan som *bärare av* förlåtelsen (Dunn hänvisar här till Gal 3:2–3). Anden var inte någon ytterligare gåva. Detta styrks av 11:17–18, där det kan anses naturligt att likställa ”samma gåva” (det vill säga Anden) med ”omvändelsen till liv” som Gud skänkt.⁴⁰ I kontrast till Dunn tar dock Menzies istället fasta på att det är den profetiska anden som manifesteras (10:46) och vänder på hela argumentationen: Gud visade att hedningarna *hade blivit* accepterade genom att ge dem Anden, eftersom Gud ger Anden till sina tjänare (Apg 2:17–18). Anden var ett *tecken på*, inte *medlet för*, deras frälsning.⁴¹

Överlag är Menzies argumentation starkare än Dunns gällande denna text. Man kan inte likställa ”omvändelsen till liv” och förlåtelsens gåva med Anden bara för att de ges i samma stund, då Lukas inte likställer dem annars. Omvändelse är istället förutsättningen för både förlåtelse och mottagande av Anden (Apg 2:38–39; 5:31–32). Lukas kopplar konsekvent förlåtelse till Jesus, inte Anden: till Jesus som person (Luk 1:77–78; Apg 5:31; 13:38); till Jesu namn (Luk 24:47; Apg 2:38; 10:43); och till tro på Jesus (Apg 26:18). Att Gud skänkt hedningarna ”omvändelsen till liv” (11:18) förstås bäst som en avslutande kommentar som stryker under episodens huvudpoäng att hedningarna blivit accepterade. Den mest naturliga läsningen av vilken funktion Andens gåva primärt har i denna text är därför som ett *tecken* som visar just detta.

Som vi tidigare sett går det dock inte att begränsa Andens verkan till *enbart* profetisk inspiration och karismatisk kraft (här manifesterat i lovprisande tungotal). Anden verkar även gudsfolkets förnyelse och uppbyggelse, vilket i denna text tydligt går att koppla ihop med att hedningarna blev upptagna i den ”Andens gemenskap” som församlingen är.

---

⁴⁰ Dunn, *Baptism*, 80–81; Dunn, ”Once More”, 35.

⁴¹ Menzies, *Empowered*, 215–217.

Apollos och lärjungarna i Efesos (Apg 18:24–19:7)

Lärjungarna i Efesos används ibland för att visa att Lukas ansåg det konceptuellt möjligt att komma till tro utan att ha fått Anden (19:2).⁴² Detta är dock en förhastad läsning av texten som bortser från att Paulus andra fråga ("Vilket dop blev ni då döpta med?") indikerar en tydlig koppling mellan dopet i vatten och andemottagande (19:3) – att dessa lärjungar inte bara behövde ta emot Anden utan också döpas om – samt att 18:24–19:7 behöver läsas som en helhet.⁴³ Min granskning av texten har istället lett till slutsatsen att dessa lärjungar *inte* var *fullt ut* kristna lärjungar, och att tillvägagångssättet i berättelsen går bra ihop med Apg 2:38:

- 1) Lärjungarna i Efesos hade uppenbarligen stora brister i den tro de hade. De var inte döpta med det kristna dopet i Jesu namn, och kände inte till den helige Ande. Exakt vad det var de kommit till tro på framgår inte. Det är möjligt att de var lärjungar i någon slags Johannes Döparenrörelse. Mer troligt är dock att de hade kopplingar till någon "semikristen" rörelse där man hade viss kunskap om Jesus och praktiserade Johannesdopet (jfr. 18:25–26).⁴⁴ Detta kan förklara varför Lukas väljer att kalla dem *τινες μαθηταί* istället för *οἱ μαθηταί*, samtidigt som han inte tillskriver dem någon annan tillhörighet (som att till exempel explicit skriva att de är Johannes lärjungar). Man ska dock inte göra en för stor sak av detta, Lukas använder samma uttryck (i singular) om tydligt kristna lärjungar (Apg 9:10; 16:1).
- 2) Paulus tog dem igenom hela initieringsprocessen från början, med uppmaning till fördjupad tro på Jesus, dop i Jesu namn och handpåläggning för andemottagande.
- 3) Både Apollos och lärjungarna i Efesos var döpta med Johannesdopet (18:25; 19:3), men Lukas nämner endast att de senare behövde döpas

---

⁴² Atkinson, *Baptism*, 65; Duffield och Van Cleave, *Foundations*, 306; Menzies, *Empowered*, 221, 224–225.

⁴³ Varken Hur eller Cho reflekterar över episodens relation till den föregående berättelsen (18:24–28).

⁴⁴ Ernst Käsemann, *Essays on New Testament Themes* (London: SCM, 1964), 136–148.

om/initieras. Apollos blev korrigerad i läran (18:26), men behandlas som en kristen och beskrivs i mycket positiva ordalag (18:24–25, 26a, 27–28). Den tydligaste skillnaden mellan dem är, förutom detta, att Apollos sägs tala ”brinnande i Anden” (Apg 18:25), medan lärjungarna i Efesos inte ens kände till Anden. De flesta anser att Apollos inte behövde döpas om just för att han redan hade Anden.⁴⁵

- 4) I sin helhet följer beskrivningen av Paulus tillvägagångssätt samma mönster som det i Apg 2:38. Omvändelse nämns (i samband med Johannesdopet), sedan blir de döpta i Jesu namn utifrån tro på Jesus och får den helige Ande. Det är dock värt att notera att andemottagandet mest direkt kopplas samman med handpåläggning, i nära samband med dopet.

Hur ska då frågan i 19:2 om de hade fått helig Ande tolkas? Är det möjligt att de hade kommit till tro utan att ha tagit emot Anden, eller är frågan snarare en undersökande fråga ställd utifrån en misstanke om att något inte stod rätt till?⁴⁶ Berättelsen om samarierna i Apg 8 tyder på att Lukas faktiskt tänker sig att det är möjligt (om än inte önskvärt) att vara omvänd utan att ha fått Anden, vilket därmed också blir den mest naturliga tolkningen av denna fråga. Båda dessa berättelser visar dock att initieringsprocessen inte anses fullt färdig förrän de omvända tagit emot Anden. De båda frågorna i 19:2–3 måste därmed läsas tillsammans: dopet i vatten (utifrån omvändelse och tro) och mottagandet av Anden är två väsentliga delar av vad det innebär att bli en kristen och hör ihop som delar av samma initieringsprocess, samtidigt är det tydligt att det inte är så att den ena med automatik garanterar den andra.

---

⁴⁵ Dunn, *Baptism*, 88; Keener, *Acts*, 3:2806–2807.

⁴⁶ Flera olika sätt att tolka frågan finns. Man kan till exempel se det som att Paulus i konversation med lärjungarna insett att något saknas och vill kolla dem (Bruce, *Acts*, 363; Keener, *Acts*, 3:2817), att Paulus gör en poäng i frågan, nämligen att den avgörande ingrediensen i att vara kristen är att ha Anden (Dunn, *Baptism*, 86; Fee, ”Baptism”, 94), eller att det är möjligt att ha kommit till tro utan att ha fått Anden (Atkinson, *Baptism*, 65; Keener, *Acts*, 2:1525; Menzies, *Empowered*, 223).

FINNS DET ETT MÖNSTER?

Vissa anser att Lukas inte presenterar något mönster för andemottagande; Gud verkar helt enkelt som han vill (jfr. Joh 3:8), och det Lukas gör är att illustrera en mångfald av erfarenheter. Jag menar dock att det går att dra andra slutsatser utifrån dessa texter. Tabell 1 ger en översikt över de fem texterna.

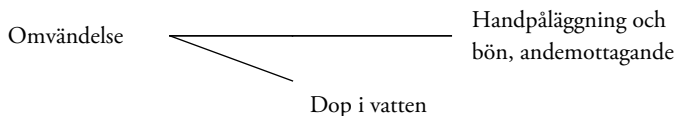
Text (Apg)	Anden förmedlas i samband med	Relation till omvändelse	Relation till dop i vatten	Tecken
2:38	Omvändelse + dop	Nära relaterat	Nära relaterat	-
8:14–17	Bön + handpåläggning	Efter	Efter	Synligt/ märkbart
9:17–18	Bön + handpåläggning	Nära relaterat eller efter	Nära relaterat eller före	-
10:44–48	Höra ordet och tro	Samtidigt	Före	Tungotal och lovprisning
19:1–7	Omvändelse + dop + handpåläggning	Nära relaterat	Nära relaterat	Profetia + tungotal

Tabell 1: Ande, omvändelse och dop i Apostlagärningarna

Tre observationer kan göras. För det första kommer omvändelsen först i logisk mening i alla fem texter. Uttalat eller underförstått är omvändelse förutsättningen för både dopet i vatten och mottagandet av Anden. Ingen tar emot Anden som inte är omvänd eller i processen att omvända sig. För det andra är vattendopet nära relaterat till omvändelsen, medan dess koppling till andemottagandet är lösare. Ibland är de nära relaterade, ibland kommer Anden innan dopet, ibland efter. För det tredje kopplas andemottagande till bön och handpåläggning. I ett fall presenteras vattendop och handpåläggning som två nära relaterade delar av initieringsprocessen (19:5–6). Lukas är den evangelist som fokuserar mest på bön, ofta länkat till Anden (se t.ex. Luk 3:21–22 där "döptes" står i aoristus particip, medan "bad" står i presens particip – Anden gavs alltså när Jesus bad, efter att han blivit döpt; Luk 11:13; Apg 4:31; 13:2–4).

Utifrån detta menar jag att det för Lukas finns ett mönster för initiering och andemottagande som illustreras i Figur 1. Strecken visar hur de olika momenten logiskt hänger ihop, och en läsning från vänster till höger visar i vilken ordning de förväntas äga rum.

Figur 1: Mönster för initiering och andemottagande

Jag föreslår att nyckeln till denna läsning ligger i att se på omvändelse, dop och andemottagande som delar i en initieringsprocess, där delarna varken likställs eller separeras; de är alltså *olika* delar i *samma* process.

I Petrus uppmaning nämns inte handpåläggning, men alla delar finns tydligt representerade, i denna ordning. Samariernas initiation följer samma ordning, dock inträffar en icke-optimal tidsrymd mellan omvändelse, dop och andemottagande. Här är dock en av Lukas poänger att betona vikten av andeuppfyllelse – ingen omvänd ska lämnas utan försäkran om att Anden mottagits. I Paulus omvändelse är inte kronologin det viktiga, men klart är att alla delar finns med och hör samman. Händelserna i Cornelius hushåll är den episod som sticker ut mest utifrån detta mönster, men samtidigt bryts inte den logiska följd. När hedningarna fått Anden i samma stund som de omvänt sig och trott evangelium blir det självklart att de också ska döpas. Avslutningsvis omvänder sig lärjungarna i Efesos till en mer fullständig tro, varvid Paulus döper dem i Jesu namn och lägger händerna på dem för mottagandet av Anden. Ingen av dessa episoder behöver utifrån denna läsning ses som undantag som behöver förklaras med tillägsteorier.

SLUTSATSER

I relation till de tre frågor som ställdes i inledningen kan tre övergripande slutsatser dras. För det första talar Lukas aldrig om olika *typer*

av eller olika steg i mottagandet av Anden. För honom finns bara ett slags andemottagande, som han talar om med flera begrepp. I Jesu liv beskrivs endast ett tillfälle av andemottagande, från vilket det markeras att Anden permanent är med honom (Luk 3:21–22; 4:1, 14). Samma sak gäller lärjungarna. De ska vänta på Anden till pingstdagen (Luk 24:49). Huruvida begreppet *andedop* ska reserveras för pingstdagens unika händelse är enbart en fråga om terminologi. Till sin natur är Andens gåva alltid "samma gåva".

I relation till fråga två är gåvan den helige Ande tydligt sammankopplad med profetisk inspiration och karismatisk kraft till tjänst och mission. Anden ger kraft, vägleder enskilda personer och församlingen som helhet, samt insätter och utrustar ledare. Framför allt betonas verbala verkningar: profetiskt tal; vittnande; tungotal och lovprisning. Det går inte att komma ifrån att Anden för Lukas primärt är den profetiska anden. Det styrks av de programmatiska texterna (Luk 4:18–19; Apg 2:17–18) samt den viktiga övergången mellan de två verken (Luk 24:44–49; Apg 1:4–8). Samtidigt finns det soteriologiska aspekter av Andens verk som inte kan avfärdas: gudsfolkets/församlingens förnyelse, rening, samt upprättelse och gemenskap (inklusive nedbrytandet av etniska och sociala barriärer). Man bör således varken tona ned den profetiska dimensionen av Anden eller avgränsa Andens verk så snävt att inga andra aspekter får plats. Det Lukas presenterar är den "kristna" profetiska anden.

För det tredje förstås relationen mellan andemottagande och så kallad omvändelse-initiation i den lukanska korpusen bäst genom att se initiation som en *process* istället för en *händelse*. Mottagandet av Anden är för Lukas en viktig del av denna initieringsprocess, men det kan inte bindas till någon annan del av denna process eller likställas med processen som helhet. Andens gåva eller dop är varken identifierad som den initierande händelsen eller något som kan friställas från initiation-processen. Processens olika delar – omvändelse och tro, vattendop i Jesu namn och andemottagande – behöver inte ske vid exakt samma tillfälle eller i denna ordning, men idealt är att de sker i nära relation till

varandra. Omvändelsen kommer dock alltid först, som en förutsättning för både förlåtelse och andemottagande.

Det finns spänningar i dessa slutsatser. Å ena sidan har det konstaterats att Anden primärt ges för profetisk, karismatisk kraft till tjänst, och att detta inte med nödvändighet är simultant med omvändelse och/eller dop. Å andra sidan har jag visat att det finns vissa soteriologiska aspekter i Andens gåva, och att den är en del av hela initiationsprocessen. Spänningen finns dock i texterna själva, och man bör ha i åtanke att de soteriologiska verkningarna inte främst rör individuell frälsning utan gudsfolkets upprättelse och förnyelse, samt – återigen – att initiation ska ses som en process snarare än en händelse.

Sammanfattningsvis kan den ”lukanska initieringsprocessen” beskrivas som följer. Människans respons på evangeliet är att omvända sig och låta sig döpas till Kristus av församlingen, som också får lägga händerna på de omvända med bön om uppfyllelse av Anden. Guds löften är att skänka syndernas förlåtelse och ge gåvan den helige Ande. De omvända blir då en del av det gudsfolk som lever genom Andens förnyelse i en ny gemenskap och därmed också av dess mission: att vara Jesu vittnen i Andens kraft till ”jordens yttersta gräns”, så att Anden kan få utgjutats över ”allt kött”.